РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА ПІДСУМКАМИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО СЕМІНАРУ НАПН УКРАЇНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ НА ОСОБИСТІСТЬ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ» (8 квітня 2021 р.)

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-11>

Анотація. 8 квітня 2021 р. відбувся методологічний семінар Національної академії педагогічних наук України «Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів», у рамках якого розглядалися психологічні особливості розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах, психологічна безпека особистості та спільноти в контексті сучасних суспільних викликів, формування медіаінформаційної культури та громадянської компетентності учнів і студентів, психологічна допомога особистості в умовах пандемії COVID-19 та пов'язаних з нею інформаційних ризиків. Організаторами семінару виступили: Відділення психології, вікової фізіології та дефектології, Інститут психології імені Г.С. Костюка, Інститут соціальної та політичної психології, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України. За підсумками методологічного семінару запропоновано рекомендації органам державної влади, науковим організаціям, педагогічним колективам закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, працівникам засобів масової інформації, професійним об'єднанням психологів з метою вирішення зазначеної проблеми.

Ключові слова: рекомендації семінару; інфодемія; негативні інформаційні впливи; гібридна війна; психологічна підтримка; особистість; спільнота; медіаграмотність.

I. Учасники методологічного семінару відзначають наступне.

Стрімкий розвиток і кардинально нові технології відтворення сучасних інформаційно-комунікативних потоків зумовлюють принципові зміни в системі управління ризиками інформаційної безпеки України. Комплексна оцінка актуальних загроз психологічній безпеці особистості та української спільноти в умовах інформаційного вибуху потребує нагального визначення інноваційних підходів до підвищення якості формування медіаінформаційної культури особистості, що передбачає принципову трансформацію системи особистого захисту та протидії негативним впливам в умовах медіакратії, інформаційних війн, наявності великої кількості сумнівних інформаційних джерел, спаму і флуду, токсичної пропаганди і реклами, інформаційного перевантаження та інформаційних ризиків у контексті сучасних суспільних викликів, зумовлених пандемією COVID-19 та військовими діями на Сході України.

II. Учасники методологічного семінару пропонують.

Президентіві України

Невідкладно ухвалити Національну стратегію інформаційної безпеки України, передбачивши в ній захист дітей і молоді від деструктивних інформаційних впливів, зокрема шляхом підвищення психологічної компетентності та медіаінформаційної грамотності.

Верховній Раді України

Провести парламентські слухання з протидії інформаційним викликам і загрозам.

Ухвалити Закон України «Про колаборацію», передбачивши врегулювання питання про відповідальність за поширення заздалегідь неправдивої інформації, спрямованої на підлив української державності і національної безпеки, підбурювання громадян України до державної зради.

Ухвалити Закон України «Про медіа» з урахуванням [Директиви Євросоюзу про аудіовізуальні медіапослуги](#), яким передбачити заходи з регуляції медіаіндустрії щодо захисту дитини в інформаційному просторі.

Кабінетові Міністрів України

Розробити із залученням [Національної академії наук України](#) і [Національної академії педагогічних наук України](#) та затвердити Державну програму з медіаосвіти, медіагігієни і профілактики психологічних розладів, пов'язаних з інформаційними ризиками (медіазагрозами), передбачивши зокрема:

- розроблення системи оцінювання інформаційних ризиків для особистості та спільноти на основі визначених критеріїв психологічного благополуччя в умовах інформаційно відкритого суспільства;

- забезпечення на цій основі систематичного моніторингу психологічного благополуччя різних груп населення з метою вивчення характеру та розповсюдженості стресових реакцій, зумовлених негативними інформаційними впливами.

Передбачити в Державному бюджеті України на 2022 рік та наступні роки кошти на проведення науковими установами психологічного профілю [Національної академії педагогічних наук України](#) моніторингу психологічного благополуччя і рівня медіаінформаційної грамотності різних груп населення з метою вивчення характеру та розповсюдженості стресових реакцій, зумовлених негативними інформаційними впливами, і формування готовності ефективно протистояти таким впливам.

Доручити [Державній службі статистики України](#) вдосконалити процедури збору та обробки даних щодо смертності населення, забезпечивши облік суїцидів, а також налагодити на національному рівні збір статистичних даних щодо спроб самогубств.

Прийняти ініційований і розроблений [Міністерством культури та інформаційної політики України](#) проект Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія», розглядаючи його реалізацію як вагомий складову гуманітарної безпеки країни.

При розробленні та затвердженні стратегій розвитку держави і суспільства враховувати потребу здійснення психологічного супроводу різних верств населення в умовах надзвичайних ситуацій, передбачити підготовку відповідних програм психологічного супроводу соціально вразливих верств населення, що потерпають від гібридної війни (діти, підлітки, особи похилого віку, самотні жінки, внутрішньо переміщені особи, люди з особливими потребами).

Міністерству освіти і науки України

Рекомендувати закладам вищої освіти збільшити обсяг викладання курсів кризової, екстремальної психології та медіапсихології для профільних спеціальностей (педагогічні працівники, практичні психологи, соціальні працівники).

Забезпечити систематичне підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідно до [Нового професійного стандарту вчителя](#) в частині

компетентності з основ цифрової та медіаграмотності, зокрема при здійсненні трудових функцій у віддаленому режимі дистанційної освіти.

Розробити спільно з [Державною службою України з надзвичайних ситуацій](#) та впровадити в закладах загальної середньої освіти навчальні курси з основ поведінки в умовах пандемічних викликів та інших надзвичайних ситуацій, у тому числі правил перебування на самоізоляції.

Налагодити взаємодію психологів системи освіти з психологічною службою ДСНС України для надання екстреної та пролонгованої психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях, зокрема щодо протистояння негативним інформаційним впливам і провокаціям.

Внести зміни до рекомендованих типових навчальних програм з громадянської освіти, визначивши її окремим завданням формування когнітивних настановлень, потрібних для якісного опрацювання інформації і протистояння негативним інформаційним впливам.

[Міністерству цифрової трансформації України](#)
[Міністерству культури та інформаційної політики України](#)

При розробленні документів публічної політики у сфері цифрової та медіаграмотності спиратися на експертний потенціал учених [Національної академії педагогічних наук України](#), розроблену ними Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні (у редакції 2016 р.), зокрема використовувати наукові здобутки лабораторії сучасних інформаційних технологій навчання [Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України](#) і напрацювання лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти [Інституту соціальної та політичної психології НАПН України](#), активно сприяти впровадженню запропонованої цією лабораторією вітчизняної моделі медіаосвіти, яку було апробовано і стандартизовано за результатами всеукраїнського експерименту.

[Міністерству охорони здоров'я України](#)
[Міністерству соціальної політики України](#)
[Міністерству молоді та спорту України](#)

Забезпечити із залученням [Національної академії педагогічних наук України](#) систематичне підвищення кваліфікації з питань медіаграмотності та медіаосвіти працівників центрів громадського здоров'я, центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, інших державних та громадських організацій, що надають соціально-психологічну допомогу населенню.

[Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення](#)

Посилити роботу, спрямовану на виконання всіма електронними і друкованими виданнями погоджених провідними засобами масової інформації Спільних актів «Захист дитини, яка зазнала сексуального насильства, при залученні до медіавиробництва», «Висвітлення засобами масової інформації теми суїциду», «Висвітлення засобами масової інформації теми участі дітей у збройних конфліктах», «Висвітлення засобами масової інформації випадків насильства і жорстокості».

Сприяти створенню дієвої системи інформування громадян України щодо виникнення загроз для їхнього здоров'я та розробленню і впровадженню алгоритмів їхніх дій з урахуванням особливостей регіону проживання.

Передбачити в мережах мовлення українських телерадіокомпаній обов'язкові квоти на транслявання психоедукаційного та медіаосвітнього контенту.

[Національній академії педагогічних наук України](#)
Активізувати психологічні дослідження, спрямовані на:

- розвиток зрілої особистості, здатної до самоздійснення, самореалізації та самоактуалізації, самостійного проектування свого життя та особистісного розвитку, спроможної підтримувати власне психологічне благополуччя;
- осмислення як позитивних, так і негативних психологічних наслідків впливу віртуального середовища на всі сфери психіки молодого покоління, виявлення загрозливих тенденцій інформаційного суспільства і широке обговорення їх педагогічною спільнотою та батьківською громадськістю;
- обґрунтування критеріїв завдання медіаконтентом психологічної школи здоров'ю та психологічному благополуччю дитини;
- розроблення зорієнтованої на протидію негативним інформаційним впливам системи медіаосвіти батьків і вчителів та інших працівників освіти.

Інтегрувати медіаосвітні компоненти в навчальну та методичну літературу з питань суспільних та гуманітарних дисциплін, а також у відповідні психолого-педагогічні рекомендації. Увести медіазахисні заходи до освітніх програм професійної підготовки.

Започаткувати комплексну програму міждисциплінарного аналізу і прогнозування суспільних

та освітніх процесів, визначивши як одне з головних її завдань запобігання негативним інформаційним впливам на особистість.

Поглибити співпрацю з [Національною академією медичних наук України](#) щодо профілактики психічних і поведінкових розладів школярів, розробки інноваційних методів скринінгу для ранньої діагностики погіршень психічного здоров'я, зумовлених зокрема негативними інформаційними впливами.

При розробленні наукової тематики з питань захисту різних груп та категорій населення від негативних інформаційних впливів передбачити створення:

- навчально-методичного забезпечення та спеціалізованих модулів психологічної підготовки в рамках професійної підготовки фахівців із кризової комунікації та міжгрупових відносин;
- оптимальних моделей організації та надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги з подолання та упередження інформаційних загроз в освітньому середовищі на різних рівнях освіти;
- психологічно обґрунтованих рекомендацій щодо шляхів та засобів розвитку когнітивних настановлень особистості, які забезпечують належну якість опрацювання інформації і протистояння негативним інформаційним впливам, а також розвиток рефлексивності та соціального інтересу як компонентів громадянської компетентності молоді;
- навчальних програм підвищення фахової кваліфікації педагогів з питань медіаграмотності та медіазахисту для проведення просвітницько-профілактичних заходів у закладах освіти.

Сприяти проведенню в межах роботи науково-практичних центрів з надання психологічної допомоги населенню лекційних та практичних занять (семінарів, вебінарів тощо) для дорослих з тематики протидії негативним інформаційним впливам і розвитку соціальної та громадянської компетентності дитини.

Педагогічним колективам закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти

Зосередити зусилля на виконанні заходів [Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі](#), затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2020 р. № 195/2020.

Передбачити в планах персонального професійного розвитку педагогічних працівників підви-

щення фахової обізнаності з питань медіаграмотності та медіазахисту.

Систематично проводити просвітницько-профілактичні заходи з учнями та батьками щодо медіаграмотності та медіазахисту.

Повніше використовувати можливості неформальної освіти, зокрема «шкіл свідомого батьківства», що створюються в закладах дошкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти, для поширення серед батьків та інших категорій дорослого населення інформації щодо запобігання всім формам насильства та актуальним медіа-загрозам.

Педагогічним колективам закладів вищої освіти

Невідкладно обговорити на засіданнях вчених рад університетів та інших закладів вищої освіти питання щодо забезпечення в умовах гібридної війни та інфодемії критичного рівня медіаграмотності студентської молоді та формування у неї відповідних когнітивних навичок, що дають змогу протистояти негативним інформаційним впливам.

Розробити із залученням науковців [Національної академії педагогічних наук України](#) та ввести до освітніх програм вищої школи медіаосвітні курси з урахуванням специфічних завдань професійної підготовки фахівців педагогічного, агротехнічного, економічного, правового, мистецького та інших профілів.

Вивчити можливості стимулювання випускників закладів вищої освіти до підвищення рівня медіаінформаційної компетентності протягом життя, передусім у дистанційній формі.

Працівникам засобів масової інформації

Неухильно дотримуватися вимог неупередженого та збалансованого подання інформації, її відповідності критеріям достовірності.

Критично проаналізувати досвід висвітлення подій пандемії COVID-19 з метою уникнення в подальшій роботі випадків продукування інфодемії, провокування стигматизації та збурень у суспільстві, значно більше уваги приділяти питанням згуртованості територіальних громад і всього суспільства перед лицем наявних загроз та небезпек, виконанню людьми протиепідеміологічних заходів, внести відповідні положення до редакційних стандартів роботи теле- та радіокомпаній.

Наполегливо підвищувати рівень власної аналітичної компетентності та громадянської відповідальності в роботі з експертами, що

залучаються до висвітлення на широкий загал питань, пов'язаних з пандемією COVID-19 та іншими надзвичайними ситуаціями. При підготовці сюжетів на безпекову тематику спиратися на інституційну потужність академічних осередків психологічної науки та авторитетних професійних спільнот.

Уникати надмірної емоційності, двозначності або суперечливості у поданні значущої інформації щодо епідеміологічної, військової, економічної безпеки. Висвітлюючи потенційно негативні теми, дотримуватися безпечного з медіапсихологічного погляду алгоритму подання матеріалу «ресурс–проблема–ресурс», що забезпечує споживача чіткою інформацією не лише про загрозу, а й про конкретні способи та маршрути її опанування і подолання.

Професійним об'єднанням психологів

Адаптувати методи психологічної допомоги різним категоріям населення до сучасних умов інформаційного перенасичення та тотальності медійних ризиків.

Сприяти всіма доступними консультативними і просвітницькими засобами розумному поведінню дорослих і дітей в інформаційному просторі. Формувати у представників усіх вікових груп потребу:

- набувати навичок свідомого, відповідального споживання медіапродукції, розвивати критичне мислення, здатність відокремлювати оцінкові судження, що транслюються у медіапросторі, від реальних фактів;
- обмежувати себе, особливо в критичних ситуаціях, споживанням інформації лише в обсягах, необхідних і достатніх для вирішення конкретної життєвої проблеми;
- адекватно оцінювати масштаб своєї особистої життєвої ситуації, не розширюючи її сприйняття до розмірів регіону, країни чи світу;
- виробити у себе толерантність до невизначеності, усвідомити, що від загроз та небезпек, які з'являються в сучасному світі, можна успішно захищатися навіть за умови недостатнього знання про їхні причини, якщо опанувати надійні способи захисту.

RECOMMENDATIONS FOLLOWING THE METHODOLOGICAL SEMINAR OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE “ACTUAL PROBLEMS OF PSYCHOLOGICAL RESISTANCE TO HARMFUL INFORMATION IMPACT ON PERSONALITY UNDER CURRENT CHALLENGES” (April 8, 2021)

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Abstract. On April 8, 2021, the methodological seminar of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine “Actual Problems of Psychological Resistance to Harmful Information Impact on Personality under Current Challenges” was held. Key seminar themes were: psychological features of personality development under current sociocultural challenges; individual and community psychological security in the context of modern social challenges; developing media informational culture and civic competence of students; psychological support of personality under the COVID-19 pandemic and related informational risks. The Division of Psychology, Age Physiology and Defectology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology, Institute for Social and Political Psychology, Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology, and Ukrainian Scientific and Methodological Center of Applied Psychology and Social Work of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine were the seminar organizers. Following the results of the methodological seminar the recommendations to public authorities, research organizations, teaching staff of the preschool, general secondary, vocational, professional pre-higher and higher education institutions, media specialists, professional associations of psychologists are offered in order to solve the mentioned problem.

Keywords: seminar recommendations; infodemic; harmful information impact; hybrid warfare; psychological support; personality; community; media literacy.

Дата публікації: 29 квітня 2021 р.